

Review

Bava Metzia 83a: Porters broke Rabbah bar bar Chanah's barrels. He took their cloaks as payment for the barrels. They complained to Rav, who invoked a pasuk from Mishlei to convince Rabbah bar bar Chanah first to return their cloaks, and then to pay them their day's wages.

- We debated whether this involved carelessness by the porters and yet he had to pay them, or not.
- We noted that per Rashi this case is לפנים משורת הדין, but per Tosafot it is just chesed.
- We highlighted potentially important factors affecting the ruling on 83a –
 - Perhaps Rabbah bar bar Chanah has a unique duty as an amora, or because the porters are needy.
 - Perhaps Rav's choice of a pasuk from Mishlei reflects that this is chesed, not din.
 - Perhaps the two-part interaction shows it is part din (forgive damages) and part chesed (pay them).
 - We asked how Rav could pasken if it's לפנים משורת הדין, and suggested:
 - Our case could be unique because Rabbah bar bar Chanah is an amora, or
 - Perhaps in לפנים משורת הדין the giver has a din even if the recipient loses the case.
 - We challenged Rav:
 - אבידתו קודמת! Yes, but not always
 - הפטור נקרא הדיוט! Not where others are obligated, or not in bein adam lachaveiro
 - You encourage carelessness! Shrug.
- We asked: What is לפנים משורת הדין?
 - Per Tosafot: Other party has a claim and loses because of a point in the case. It's more like din.
 - Per Rashi: It's more fuzzy; more of a chesed act
- We asked: Is לפנים משורת הדין a mitzvah?
 - If it's chesed, it's not a true d'orayta; like Mishneh Torah, Hilchot Avel 14:1
 - If it's din, some say it is a mitzvah
 - Not from יעשון; that's more of a chesed pasuk, as seen from its mitzvot and Yitro's approach
 - Could be ועשית הישר והטוב per Rashi, maybe Ramban
 - And והלכת בדרכיו

מקורות קוואזי-דאוריתא

א. משנה בבא קמא י:ד (קטו-:)

זה בא בחביתו של יין וזה בא בכדו של דבש, נסדקה חבית של דבש ושפך זה את יינו והציל את הדבש לתוכו, אין לו אלא שכרו. ואם אמר "אציל את שלך ואתה נותן לי דמי שלי," חייב ליתן לו.

ב. רבינו יהונתן, שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף קטו עמוד א

מתניתין: זה בא בחבית וכו' אין לו אלא שכרו. דמצי למימר בעל הדבש "אתה משום מצוה נתכוונת ולפנים משורת הדין עשית," שהרי שנינו "אבדתו ואבדת חברו, שלו קודמת." אלא ודאי לפנים משורת הדין עשית, ושכר מצוות בהאי עלמא ליכא. אבל אם הודיעו שלא רצה לעשות לפנים משורת הדין אלא יקוב הדין את ההר ואבדתו קודמת, ואם יתן לו דמי יינו ישפוך יינו ואם לאו לא ישפוך, רשאי וחייב ליתן לו דמי יינו.

ואם תאמר: אם התנה עמו פשיטא! צריכא למימר דתנאי ממון הוא וקיים?

- יש לומר הא קמשמע לן דאבדתו ואבדת חברו דשלו קודמת.
- אי נמי דאף על גב דמצוה על בני ברית לעשות לפנים משורת הדין, כדתני רב יוסף... אפילו הכי אין להכריח כל אדם לעשות לפנים משורת הדין, משום דדמי להאי דאמרינן בעלמא דכל מצוה שמתן שכרה בצדה אין בית דין מצווין להכריח אדם עליה, כמו כן במצות לפנים משורת הדין מתן שכרה בצדה, כדאמרינן הדור מצוה עד שלישי במצוה - עד שלישי משלו, מכאן ואילך משל הקב"ה, כלומר שמשלם לו שכרו בעולם הזה, אבל משליש לחודיה עליו נאמר 'היום לעשותם' ולא היום ליטול שכרם.

Rabbi Yosef Dov Soloveitchik, *Halakhic Morality*, pg. 182

Halakhic law is the product of the divine *logos-ethos* activity. The latter resulted in the emergence of a theoretical-normative system, in a body of ideas-*nomoi*. Halakhic morality, on the other hand, was born from the great G-d experience... Divine reason is the source of the law; divine romance is the source of morality. Whoever has seen the

Real and Perfect is determined to be real and perfect too, since in his eyes, imitating is the only way in which he can commune with the Real and the Perfect... "This is my G-d and I will be like him"; *mah hu af ani*, as He is, so shall I be (see Shabbat 133b).

ג. שבת י.

כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית.

ד. "אמת לאמיתו"

להגיע לפסק בדרך אמיתי	תוס' מגילה טו:; תוס' ב"ב ח:; ב"י חו"מ א
לעשות אמת ע"פ הדין	תוס' שבת י., פרישה חו"מ א:ב
לעצב את הדין לפי צורך השעה	דרישה חו"מ א:ב; סמ"ע חו"מ ח:יד; עקידה שמות מג

ה. דרישה חושן משפט סימן א:ב

ועוד יש פירושים אחרים ואין צורך בהם אלא העיקר כמ"ש בפרישה והוא ודאי היה דעת התוספות ורבינו וכ"כ בית יוסף בעצמו בסימן ט"ו במחודש ס"ד בשם הרשב"א וכ"כ הרא"ש בתשובה (כלל עח סי' ג) הביאו רבינו לקמן סימן צ"ט (ס"כ) עיין שם. **ועוד היה נ"ל לפירוש שכוונתם במ"ש דין אמת לאמתו ר"ל שדן לפי המקום והזמן בענין שיהא לאמתו ולאפוקי שלא יפסוק תמיד דין תורה ממש, כי לפעמים שצריך הדיין לפסוק לפנים משורת הדין לפי הזמן והענין. וכשאינו עושה כן אף שהוא דין אמת אינו לאמתו. ועל דרך שאמרו חז"ל (ב"מ ל ב) לא נחרבה ירושלים אלא שהעמידו דיניהן על דין תורה ולא לפנים משורת הדין.** ועל זה נאמר לא תסור מכל הדברים אשר יורוך ימין ושמאל שדרשו רז"ל (ספרי שופטים פסקא קנד) אפילו אומרים לך על ימין שמאל כו' וכל שכן שאומרים לך על ימין ימין וכו' שפירש בעקידת יצחק (שמות שער מג) עד"ו שאומרים לך לפעמים על הדין שהוא נוטה לפי הדעת כך והוא פוסק להיפך וזהו ימין שלו לפי הענין.

ו. ר' צבי שכטר בשם הגרי"ד סולובייציק, נפש הרב עמ' רסז-רסח

ענין הפשרה היה רגיל רבינו לבאר שהוא ג"כ פסק דין... אלא שהוא פסק של לפנים משורת הדין המיוסד ע"פ יושר. ואין ההלכה אומרת לחלק לשנים את סכום הממון אשר עליו הם מחולקים, אלא לקבוע על פי רגש היושר – מי הוא הצודק בעסק הזה. ולפעמים יהיה הפסק בפשרה להיפך במאה אחוז מהפסק אילו פסקוהו לפי הדין. והעולם רגילים לומר [וכך היא באחרונים] שיש ב' סוגי פשרה, שיש פשרה הקרובה לדין, ויש פשרה סתם. ורבינו אמר שאינו מבין הבדל זה, דהלא כל הענין של פשרה יסודו בקרא ד"ועשית הישר והטוב" – שמחוייבים תמיד לנהוג כפי היושר (ולפנים משורת הדין), ואם כן זה הענין גופא הו' דין התורה.

Review Questions

The gemara on 83a

- 1> Per Rashi, Tosafot and the Tur, what is the basis for the imperative to return the porters' cloaks on 83a?
- 2> What three factors about the case on 83a may render it less useful as a precedent for הדין?
- 3> Rav's statement sounds like a psak. For what four reasons might it not be construed as psak?
- 4> What three halachic and practical challenges to Rav's counsel did we raise?

What is **לפנים משורת הדין**?

- (1) Based on the cases we have seen, what would be a one-sentence definition of הדין?
- (2) According to Rashi and Tosafot, is לפנים משורת הדין a term for chesed, din or both?
- (3) Which 2.5 pesukim might be a basis for לפנים משורת הדין as an extension of din?
- (4) What two quasi-biblical possibilities are suggested as roots for לפנים משורת הדין, and could even work for its דין aspect?

כפייה

ז. רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ב סימן ז

אמר ליה חייב להחזיר. תרת? אמר ליה לפנים משורת הדין. כי הא דאבוה דשמואל אשכח הני חמרי במדברא... דאמר רב יוסף (לקמן ל ב) והודעת להם זה בית חיייהם. את הדרך זו גמילות חסדים. ילכו זו ביקור חולים בה זו קבורה. ואת המעשה זה הדין. אשר יעשו לפנים מש"ה. ולא דכייפי' ליה דאין כופין לעשות לפנים מש"ה.

ח. בבא קמא צט:

ההיא איתתא דאחזיא דינרא לרבי חייא, אמר לה מעליא הוא. למחר אתאי לקמיה ואמרה ליה "אחזיתיה ואמרו לי בישא הוא ולא קא נפיק לי!" אמר ליה לרב, "זיל חלפיה ניהלה, וכתוב אפנסקי 'דין עסק ביש'." ומאי שנא דנכו ואיסור דפטירי? משום דלא צריכי למיגמר - רבי חייא נמי לאו למיגמר קא בעי! רבי חייא לפני משורת הדין הוא דעבד, כדתני רב יוסף...

ט. בית יוסף חושן משפט סימן יב

כתב רבינו ירוחם (נ"א ח"ד ט): בשם הרא"ש (ב"מ פ"ב סי' ז) אין כופין על לפני משורת הדין ופשוט הוא בעיני. ותמהני על מה שכתב המרדכי בפרק שני דמציעא (סי' רנז) דכייפונן למעבד לפני משורת הדין. ומהנך עובדי (ב"ק קיח., ב"מ כד: פג.) דמייתי ראייה מינייהו לא נזכר בהם כפיה עיין במהרי"ק שורש (ט"ו) [ט'] [ענף ג]:

י. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעא דף כד עמוד ב

נעשה כצווה על ביתו שנפל וכו'. למי שאינו כל כך אדם חשוב דלא מחייבין ליה לעשות לפני משורת הדין. ה"ר יהונתן:

יא. מרדכי מסכת בבא מציעא פרק אלו מציאות רמז רנז

מצא כאן וכו' אמר לו תרתי אמרת הרי אלו שלו והדר אמרת חייב להחזיר א"ל לפני משורת הדין וכו' ואשכחנא נמי בפ' הגוזל בתרא חייב בבא לצאת ידי שמים [קיה. – איני יודע אם החזרתי]. וכיון דחזינן דהוה כייפי ליה הכי כדאיתא ס"פ האומנין, גם אנן כייפין למיעבד לפני משורת הדין אם היכולת בידו לעשות, דתני רב יוסף והודעת להם את הדרך וגו', ואמר ר' יוחנן לא נחרבה ירושלים אלא בשביל שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא עשו לפני משורת הדין. וכן פסק הראב"ן ואבי"ה דכייפין ליה לעשות לפני משורת הדין:

יב. ב"ה חושן משפט סימן יב

איתא בסוף האומנים (ב"מ פג א) בעובדא דרבה בר בר חנא דתברו ליה הני שקולאי חביאת דחמרא... משמע דרב הוה כייפי ליה לרבה בר בר חנא דאם לא כן מאי קאמר ליה "דינא הכי" אם לא בא לכופוי! ואף על גב דהתוספות פרק הגוזל קמא (ב"ק ק א ד"ה לפני) ופרק אלו מציאות (ב"מ כד ב ד"ה לפני) פירשו דמשום לפני משורת הדין לא הוה ליה להפסיד אלא מקרא דלמען תלך בדרך טובים, מכל מקום בעל כרחך שמעינן דכופין על דבר שאינו חייב בו מן הדין. וכן במצא ארנקי בשוק בפרק אלו מציאות (שם) דקאמר חייב להחזיר משום לפני משורת הדין לפחות משמע חייב להחזיר בבא לצאת ידי שמים, כדאמר פרק הגוזל בתרא (ב"ק קיה א) אמתניתין דהאומר לחבירו גולתיך וכו' דחייב בבא לצאת ידי שמים דאם לא כן מאי "חייב"? ולכן פסק המרדכי (ב"מ סי' רנז) דכייפונן ליה למיעבד לפני משורת הדין אם היכולת בידו לעשות שהוא עשיר, ושכן פסק ראב"ן (ב"מ עז ע"ד)...

יג. רמ"א חושן משפט יב:ב

ואין בית דין יכולין לכוף ליכנס לפני משורת הדין, אף על פי שנראה להם שהוא מן הראוי (ב"י בשם ר"י ובשם הרא"ש). ויש חולקים (מרדכי פ' ב' דמציעא).

יד. פתחי תשובה חושן משפט סימן יב:ו

ועיין בתשובת שב יעקב חאה"ע ס"ס כ"ט כתב על נידון דשם, דמה שרצה רב אחד לחייב הבע"ד משום לפני משורת הדין ואפילו לכוף, ע"פ דברי הב"ח שכתב דנהגין בכל ב"ד לכוף לעשות דבר ראוי ונכון כו', אין דעתי מסכמת עמו כלל, חדא, דהב"ח גופיה לא כתב כך אלא בעשיר כו'. ועוד, הלא רמ"א העתיק כל המנהגים, ובמקום שיש מנהג כתב וכן נוהגין, וכאן הביא שתי דעות, דעה אחת בסתם ואח"כ ויש חולקין, וידוע היכא שכתב כן דעה ראשונה היא עיקר. ואפילו בדין גמור היכא דיש מחלוקת אין מוציאין מהמוחזק, ואפילו אחר הרוב דעות אין הולכין דיכול המוחזק לומר קים לי, והכא הוא איפכא דרוב דעות דפסקו דאין כופין הם עיקר כו', ובפרט בזה"ז ח"ו ליתן רשות לב"ד לילך אחר הסברות כדי לכוף להוציא ממון לפני משוה"ד, ע"כ אין דעתי כלל עם הרב הנ"ל כו', עכ"ד. ואפשר דגם הוא ז"ל לא קאמר אלא לפי מה שנראה דעת הב"ח לכוף בשוטיין או ע"י שמתא, אבל בדברים לבד גם הוא מודה, ובפרט היכא שנזכר בפוסקים שחייב לפני משוה"ד, ועיין מה שכתבתי לקמן סימן רנ"ט [סק"ג]:

טו. רמ"א חושן משפט יב:א

המשכיר בית לחבירו, ובתוך הזמן רוצה לבנותו, אין יכול לכוף לצאת אפילו לבית יפה ממנו, גם להכניס פועלים לבית לבנותו. מיהו מבקשים מן השוכר לעשות לפני משורת הדין (מרדכי רב"ב).

טז. כתובות מט:ג.

דרכי חנינא ור' יונתן הוו קיימי, אתא ההוא גברא גחין ונשקיה לר' יונתן אכרעיה. אמר ליה ר' חנינא מאי האי? א"ל כתב נכסיו לבניו הוא ועשיתנהו לזניה [להאכיל לו]...

יז. רש"י מסכת כתובות דף נ עמוד א

יה. תוספות מסכת כתובות דף נ עמוד א

עשיתנהו בעי - האי "עשוי" צריך לומר דהיינו בדברים, כי ההוא דלקמן (דף נג.)... דאם מן הדין היה, מה היה לו לעשותם בדברים? היה לו להלקותם ולכופם עד שזיונו אותו! וכן פר"ת. ומיהו מצינו עשוי שלא בדברים כגון אין מעשין אלא לפסולות [לכופו גרשה] (לקמן דף עז.).

יט. תומים סימן יב:ד

"ויש חולקין." דעה זו הוא במרדכי (ב"מ סי' רנז), ובכל ראייה שמביא המרדכי שם אין בו ראייה מכרעת שיש כח ביד ב"ד לכוף ליכנס לפנים משורת הדין. ועוד יש לדקדק בלשון המרדכי דכתב דאנן כייפינן לפנים משורת הדין אם יש יכולת בדינו עכ"ל, ולכאורה זה שתלה הדבר ביכולת או אינו ביכולת בלתי מובן, דמה ענין זה לפשר? אף בגוף הדין אם אין יכולת בדינו מה לעשות!... והב"ח (ס"ד) פירש יכולת שהוא עשיר, והמעין במרדכי יראה דהך חילוק בין עשיר לעני נאמר אחר כך במרדכי ולא אמרה מקודם כנראה מלשונו שם.

ולכן נראה ברור כי מכל הראיות שהביא מרדכי הוא רק שנאמר בו לשון חייב והוא מורה על כפייה, והיינו כפייה במילי כמו שיש דיעות ביבמות (קו א) וכתובות גבי כופין אותו להוציא, ואומרים לו חייב אתה לעשות כן, ואם אינך שומע אתה עבריין, אבל לא נכוף אותו בשוטים ונידוי וכדומה כיון דאין שורת הדין כך, עיין כתובות דף נ' (ע"א) גבי עשיתנהו, ע"ש בתוספות שם (ד"ה עשיתנהו) מבואר דלפנים משורת הדין אין כופין רק במילי ע"ש. וזהו ההבדל שיש בין דין [לבין] לפנים משורת הדין, ולכך קאמר המרדכי אם היכולת בדינו לעשות, הרצון שהוא גברא דצייתנא ושומע לקול ב"ד של ישראל מבלי לעבור על דבריהם, אבל אם אין יכולת שאין סר למשמעתו ודברי ב"ד כדאמרינן (משלי כט יט) בדברים לא יוסר עבד, אין לכוף אותו בשוטים ונידוי, משא"כ בדין כופין בכל מיני כפיות וא"ש, מעשה יש לומר דגם הרא"ש מודה לזה ואין כאן מחלוקת כלל.

כ. שבות יעקב א:קסח

כא. ערוך השולחן חושן משפט סימן יב:ב

ועל לפנים משורת הדין אין כופין אף על פי שנראה לב"ד לפי הענין שראוי לכוף. ויש חולקים בזה וס"ל דיכולים לכוף על לפנים משורת הדין. ומחלקותם אינה אלא לענין כפייה גמורה אבל בדברים הכל מודים שצריכים לכופו כמו לומר לו שאתה מחוייב לעשות לפנים משורת הדין וכהאי גוונא דברי תוכחה והתעוררות רחמים:

כב. שו"ת צמח צדק (הקדמון) סימן פט

...הרי קאמר ליה [רב] דינא הכי, משמע דלפנים משורת הדין הוי נמי דין, וכיון דקרי ליה דין ודאי דכייפינן עליה אלא דאין כופין בשוטיין אבל בהורדות נכסים כייפינן. או אפשר דאפילו בהורדות נכסים לא כייפינן אבל בשמטא כייפינן, כדאשכחן בחילוק בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן...

כג. בבא מציעא כד ע"ב

רב יהודה הוה שקיל ואזיל בתריה דמר שמואל בשוקא דבי דיסא אמר ליה "מצא כאן ארנקי מהו?" אמר ליה "הרי אלו שלו." "בא ישראל ונתן בה סימן מהו?" אמר ליה "חייב להחזיר." "תתיי??" אמר ליה: "לפנים משורת הדין." כי הא דאבוה דשמואל אשכח הנך חמרי במדברא ואהדרינהו למרייהו ולבתר תריסר ירחי שתא, לפנים משורת הדין.

רבא הוה שקיל ואזיל בתריה דרב נחמן בשוקא דגלדאי ואמרי לה בשוקא דרבנן, אמר ליה מצא כאן ארנקי מהו אמר ליה הרי אלו שלו בא ישראל ונתן בה סימן מהו אמר ליה הרי אלו שלו והלא עומד וצווח נעשה כצווח על ביתו שנפל ועל ספינתו שטבעה בים.

כד. שו"ע חושן משפט קעה:מז

המוכר לאשה או ליתומים קטנים... אין בו משום דינא דבר מצרא.

כה. ספר אור זרוע חלק ג פסקי בבא מציעא סימן פד

...שאר אבידה שאינה לפי כבודו אף על פי שהתחיל בה לא מיחייב ואם בעל נפש הוא אף על פי שאינה לפי כבודו ואף על פי שלא התחיל בה מיחייב משום אשר יעשון זו לפנים משורת הדין כר' ישמעאל בר יוסי...

כו. פרישה חושן משפט סימן שכו:א

תרעומת מיהא יש להמקבל [על] בעל השדה, דצריך ליתן לו כל חלקו בחיטין [ואינו] מנכה לו עבור דלא הוכחש ארעיה. ואי בעי להיות נקי מהתרעומת צריך לפייסו...

כז. רש"י כתובות פו.

אדם חשוב שאני - לפי שלמדין הימנו ויש שיעשו אף שלא לקרובים.

כח. רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק יא:ז

אף על פי שהיא שלו [כשמצא ברה"ר וכו'] הרוצה לילך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין מחזיר את האבדה לישראל כשיתן את סימניה.

כט. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה:יא

ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואף על פי שאינן עבירות הרי זה חילול את השם... הכל לפי גדלו של חכם צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין, וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורבת עמהם...

ל. רמב"ם הלכות דעות פרק א:ה

ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד, כיצד מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר נקרא חסיד וזו היא מדת חסידות, ואם נתרחק עד האמצע בלבד ויהיה עניו נקרא חכם וזו היא מדת חכמה, ועל דרך זו שאר כל הדעות, וחסידים הראשונים היו מטיין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות, יש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה שמטיין אותה כנגד הקצה הראשון, וזהו לפנים משורת הדין, ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו.

לא. רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יג:ד

זה הכלל כל שאילו היתה שלו היה טוען ופורק הרי זה חייב לטעון ולפרוק בשל חברו, ואם היה חסיד ועושה לפנים משורת הדין אפילו היה הנשיא הגדול וראה בהמת חברו רובצת תחת משאה של תבן או קנים וכיוצא בהן פורק וטוען עמו.

לב. קצות החושן סימן רנט:ג

כיון דעיקר הטעם [להחזיר אבידה בסימנין אחר יאוש] אינו משום דינא דמלכותא דינא אלא משום דראוי נמי למיעבד לפנים משורת הדין, להכי דיינינן הכי בישראל ועשו כפיה לעשות הישר והטוב. ולפנים משורת הדין אינו אלא למי שהיכולת בידו ומשום הכי אין העני מחויב להחזיר ודי לו לעני במשפט כתוב. ועיין מ"ש בסימן שנ"ו (סק"ד) [סק"ה].

לג. ב"ח חושן משפט סימן יב:ד

כן נוהגים בכל בית דין בישראל לכוף לעשיר בדבר ראוי ונכון, ואף על פי שאין הדין כך. ואפשר דהר"ר ירוחם בשם הרא"ש נמי לא קאמר אלא באינו עשיר. והיכא דאין לזה הפסד ממון אפילו באינו עשיר הוה ליה מדת סדום דזה נהנה וזה לא חסר והכל מודים דכופין... ואפשר דמכאן דקדק הר"ר ירוחם דדוקא על מדת סדום כופין אבל בדאיכא הפסד ממון אין כופין, מיהו יש לומר דאין זה אלא באינו עשיר ופוק חזי מאי עמא דבר ומהרי"ק בשורש תשיעי (ענף ג) האריך בדין כפייה על מדת סדום:

לד. שו"ת צמח צדק (הקדמון) סימן פט

ויש לי לדייק מדברי המרדכי כל שהמוצא אינו עני אף על גב דלאו עשיר הוא צריך להחזיר וכופין אותו על לפנים משורת הדין, שכתב... וגם יש לדייק מדברי המרדכי אף על פי שבעל אבידה הוא עשיר מכל מקום כיון שהמוצא אינו עני כופין אותו על לפנים משורת הדין שכתב וז"ל...

לה. שו"ע חושן משפט קעה:נה

הקדש לעניים אין בו משום דינא דבר מצרא.

לו. שו"ע חושן משפט רנט:ה

אף על פי שמן הדין במקום שרוב עובדי כוכבים מצויים, אפילו נתן ישראל בה סימן אינו חייב להחזיר, טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין להחזיר לישראל שנתן בה סימן. (ואם הוא עני ובעל אבידה עשיר, אין צריך לעשות לפנים משורת הדין).

לז. יד מלאכי כללי הדינים כלל שסז

לפנים משורת הדין, משמע בהגה ח"מ סי' רנ"ט ס"ה דלא שייך רק בעשיר אך לא בעני:

לח. טור חושן משפט הלכות שומר שכר סימן שד:א

המעביר חבית ממקום למקום ונתקל בדרך ישרה ונשבר החבית הוי פשיעה וחייב, אפילו אם הוא שומר חנם. מ"מ, מצוה הוא לעשות לו לפנים משורת הדין וליתן לו שכרו אם אין לו מה יאכל...

לט. פרישה חושן משפט סימן שד:א

לעשות לו לפנים כו'. פירושו לפטרו מתשלומין, וגם מצוה אפילו ליתן לו שכרו אם הוא עני כו'. ומשמע לי דלענין תשלומין אפילו אם הוא עשיר אין לחייבו, וכן נראה לשון הגמרא שם... אפילו קודם שידע שהיו עניים צוה רב שאין לחייבם בתשלומין וק"ל:

מ. ערוך השולחן חושן משפט סימן שד:יא

ומשמע בגמ' שהדיין מחוייב לומר לו כך, שמהראוי לעשות כן ויאמר לו דאף דלאו מדינא הוא אמנם אנשים טובים וצדיקים עושים כן, ואם ישמע ישמע ואם לאו אין כופין אותו על כך.

ערכי האדם ולפנים משורת הדין

1. Dr. Jim Sabin, *What if Madoff Took an Ethics Class?*

In medical ethics teaching, most time is spent on teasing out the pros and cons of complex ethical conundrums. But in real life recognizing and acknowledging that there is a conundrum that requires contemplation is as important as the way we reason about it. Concluding that we should question the status quo is the starting point for ethical wisdom.

2. Rabbi Yosef Dov Soloveitchik, *Halakhic Morality*, pg. 196

Besides possessing *derekh ha-hayyim*, a Torah way of life, we also have a Torah style of living, what we may call a *signon ha-hayyim*. The difference between a way of life and a style of living relates to the basic difference between *din* and *lifnim mi-shurat ha-din*. *Din*, the law, belongs under the rubric of *derekh ha-hayyim*, the style of religious life... There is one way of Jewish life, but there are a variety of styles of how to experience G-d while performing one's duty. "That they should do' – this refers to [going] beyond the letter of the law", each person in his own manner or style.

3. Rabbi Aharon Lichtenstein, *Religion and Morality*, pp. 102-103

We understand goodness to be that which is intrinsically morally good; not something which factually is desired, but something inherently valuable and desirable... The term ["frumkeit"] signifies first an existential and experiential connection to G-d—*emuna* (faith), and beyond that, *yira*, *ahava*, *deveikut* (fear, love, cleaving). Second, and this is particularly true within a Jewish and halakhic context, that relation to G-d needs to translate into an obedient and obeisant response to His normative demands.

4. Talmud, Kiddushin 40a (Rabbi Lichtenstein's translation in *Religion and Morality*)

אמר רבא רב אידי אסברא לי "אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו"... טוב לשמים ולבריות זהו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות זהו צדיק שאינו טוב. כיוצא בדבר אתה אומר "אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו", וכי יש רשע רע ויש שאינו רע? אלא רע לשמים ורע לבריות הוא רשע רע, רע לשמים ואינו רע לבריות זהו רשע שאינו רע.

Said Rava: Rav Idi explained this verse to me, "Say of the righteous, when he is good, that they shall eat the fruit of their doings" (*Yeshayahu* 3:10)... He who is good to Heaven and good to man, he is a righteous man who is good; good to Heaven but not good to man, he is a righteous man who is not good. Similarly we read, "Woe unto the wicked [man who is] evil; for the reward of his hands will be given unto him" (*ibid.* 3:11): Is there then a wicked man who is evil and a wicked man who is not evil? Rather [explain thus:] He who is evil to Heaven and evil to man, he is a wicked man who is evil; he who is evil to Heaven but not evil to man, he is a wicked man who is not evil. (*Kiddushin* 40a)

5. Rabbi Aharon Lichtenstein, *Religion and Morality*, pg. 128

I recall in my late adolescence there were certain problems which perturbed me, the way they perturb many others. At the time, I resolved them all in one fell swoop. I had just read Rav Zevin's book, *Ishim Ve-shitot*. In his essay on Rav Chayim Soloveitchik, he deals not only with his methodological development, but also with his personality and *gemilut chasadim* (acts of kindness). He recounted that Reb Chayim used to check every morning if some unfortunate woman had placed an infant waif on his doorstep during the course of the night. (In Brisk, it used to happen at times that a woman would give birth illegitimately and leave her infant in the hands of Reb Chayim.) As I read the stories about Reb Chayim's extraordinary kindness, I said to myself: Do I approach this level of *gemilut chasadim*? I don't even dream of it! In terms of moral sensibility, concern for human beings and sensitivity to human suffering, I am nothing compared to Reb Chayim. Yet despite his moral sensitivity, he managed to live, and live deeply, with the totality of Halakha—including the commands to destroy the Seven Nations, Amalek and all the other things which bother me. How? The answer, I thought, was obvious. It is not that his moral sensitivity was less, but his *yirat Shamayim*, his *emuna*, was so

much more. The thing to do, then, is not to try to neutralize or de-emphasize the moral element, but rather to deepen and increase the element of *yirat Shamayim*, of *emuna*, *deveikut* and *bittachon*.

I have subsequently thought of that experience on many occasions. I recall once hearing someone, regarded as a philosopher of sorts, raise moral criticisms of various halakhic practices. When asked about these criticisms, I said, "I know that particular person. He doesn't look for a foundling on his doorstep every morning."

6. Rabbi Aharon Lichtenstein, *Mah Enosh*, pg. 20 (Torah UMadda Journal XIV (2006-2007))

[F]ar more than the particular sacrifices it requires, the very existence of Halakhah rejects one aspect of humanism. As an objective normative order, Halakhah shifts the center of authority from man to the law. To be sure, man plays a crucial role in interpreting and, to a point, even in shaping the law. But so long as he remains honestly committed to the system, he is no longer a final arbiter.

7. Rabbi Aharon Lichtenstein, *Mah Enosh*, pg. 21

To be a Jew means giving up something of one's autonomy. Covenantal commitment, at Sinai or later, is not so much the acknowledgment of the moral law or the assumption of specific obligations. It is, first and foremost, an act of submission. The Jew accepts not just the law but the King, not only the *mitzvah* but the *metzavveh*. "Why," asks the *mishnah* with respect to the order of the paragraphs in *shema*, "does the portion of *shema* precede that of *ve-hayah im shamoa*? In order that he [who recites] should first accept the rule of the Kingdom of Heaven and then the rule of *mitzvot*." This is the crux of the precedence of *na'aseh*, "we shall do," to *ve-nishma*, "and we shall hear," which the Rabbis saw as being so basic to Israel's acceptance of the Torah.

8. Rabbi Joseph Soloveitchik, *The Emergence of Ethical Man* pg. 5

Gd takes man-animal into His confidence, addresses him and reveals to him His moral will.